

ZÖLD VÁLSÁGKEZELÉS ÉS GAZDASÁGÉLÉNKÍTÉS

Környezetgazdászok kiútkeresése

rövid összefoglalás

Budapest, 2010. november 1.

(A címlapon: Kassák Lajos grafikája)

Lélegzet Alapítvány

Szerzők:

**Balogh Tamás
Bencze Izabella
Bendik Gábor
Beliczay Erzsébet
Horváth Katalin
Horváth Zsolt
Kató Gábor és mások
Kerpen Gábor
Kiss Krisztina
Kohlheb Norbert
Lukács András
Pavics Lázár
Pál János
Podmaniczky László
Skutai Julianna
Tarnai Mária**

**Opponens:
Szlávik János**

**Szerkesztette és a kutatást vezette:
Kiss Károly**

Készült a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal megbízásából

Tartalom

Pénzteremtés a költségvetés számára	5
Mire használjuk fel a bevételi többletet?.....	6
Oktatási ráfordítások és gazdasági fejlődés	7
Az egészségügy finanszírozása.....	9
Egy környezetbarát fejlesztési politika hozadékai	10
A zöld gazdaság lehetőségei	11
A hazai épületállomány energiahatékonyságának javítása	12
Hozzájárulhat-e a megújuló energiák termelése az akut gazdasági válság enyhítéséhez?	12
A környezetbarát mezőgazdaság.....	13
Hulladékgazdálkodás	14
Javaslat a hazai foglalkoztatási politika reformjára	15
Javasataink makrogazdasági hatásai	16
Összegzés	17
A résztanulmányok listája	19
A szerzők.....	20

Zöld válságkezelés és gazdasági stabilizálás

Környezetgazdászok kiütkeresése

A Gazdasági és Szociális Tanács megbízásából környezetgazdászok és a jóléti szolgáltatásokkal foglalkozó közgazdászok egy csoportja válságkezelő és gazdaságélénkítő stratégiát dolgozott ki. A kutatásnak az a célja, hogy bemutassa, a hazai gazdasági válság kezelésének **van** környezetbarát útja, a zöld gazdaságélénkítés reális és hathatós választási lehetőség. E rövid cikkben a terjedelmes, 16 rész tanulmányt tartalmazó anyagról adunk áttekintést.

Pénzteremtés a költségvetés számára

Két olyan ágazat van, ahol a környezetvédelmi intézkedések a költségvetés számára tetemes bevételnövekedést (illetve kiadáscsökkenést) hozhatnak. Az egyik a közlekedés, a másik az energia-szektor. A közúti közlekedés terén hozott intézkedésektől (melyek az okozott környezeti károk externalizálásának, azaz másokra hárításának a csökkentésére és az indokolatlan támogatások megvonására irányulnak) a költségvetés 400-500 md Ft nagyságrendű bevételre számíthat. Ezek közül néhány nagyobb tétel: nehéz tehergépkocsik útdíja 100 md Ft, a gépkocsik beszerzésével és használatával kapcsolatos elszámolások szigorítása kb. 200 milliárdos bevételt eredményezhet, a balesetek egyes költségeinek megfizettetése az üzleti biztosítókkal pedig 80 md forinttal mentesítheti a társadalombiztosítást.

Külföldi kutatások hasonló nagyságrendű eredményekre jutottak. Az Európai Bizottság megbízásából készült GRACE tanulmány¹ szerint pl. több mint 1000 milliárd forinttal javulna a közjólét Magyarországon évente, ha a közúti közlekedés által okozott környezeti és egészségi károk költségét megfelelő adók és díjak formájában megfizettetnék a közlekedés résztvevőivel, és az így keletkezett többlet adóbevételt az élők munkát terhelő adók és járulékok csökkentésére használnák fel. A GDP 4 százalékának megfelelő gyarapodás a környezeti és egészségi károk mérséklődésének köszönhetően következne be, valamint annak, hogy az árak jóval kevésbé torzítanak, és így a gazdaság szereplői a mainál sokkal ésszerűbb döntéseket hoznának.

Az energia-szektorral szembeni javaslatunk elsősorban a fosszilis energiák sokféle mezben jelentkező, burkolt támogatásának a megszüntetését célozzák, de természetesen itt is mérsékelni kell az okozott környezeti károk externalizálását – azaz az okozó fizesse meg a károkat. Ilyen jellegű javaslatunk a költségvetés számára 500 – 700 md Ft összegű bevételt (illetve kiadás-csökkenést) jelenthetnek. Főbb összetevőik: az üzemanyag-adók elmaradt valorizációja és a forint reálfelértékelődésének figyelmen kívül hagyása az energiatermékek hazai árazásakor, a hazai kőolaj és földgáz kitermelésekor képződő bányajáradék indokolatlanul magas hányadának ”el nem vonása” a költségvetés által, a szokatlanul magas nagy- és kiskereskedelmi árrés és az okozott környezeti károk meg nem fizetése.

---

¹ Ld. <http://www.grace-eu.org/>

Tekintve, hogy a közúti közlekedés és az energiaszektor az üzemanyagok vonatkozásában, és részben az okozott környezeti károk terén átfed egymással, a két ágazatban „teremtett” költségvetési többlet-bevétel (illetve kiadáscsökkentés) összege csak 700-900 md Ft körüli nagyságú. (Összevetésként: a központi költségvetés jövőre tervezett kiadása 8.800 md, az államadósság kamatai 1050 milliárdot tesznek ki és az első, 29 pontos kormányprogramtól 350 milliárd bevétel várható.)

Ezek a javaslatok természetesen csak *potenciális lehetőségek*, és realizálásukhoz erőteljes politikai elszántság és a környezetvédelmi célokkal való azonosulás szükséges, hiszen hatalmas ipari lobbikat és fogyasztói érdekeket sértenek. Azt viszont hangsúlyozni szeretnénk, hogy itt nem csupán környezetvédelmi törekvésekről (sokak szemében indokolatlan túlkapasokról, netán valami zöld hóbotról) van szó; javaslataink kiállják a gazdaságelmélet próbáját. A sztenderd jóléti közgazdaságtan értelmében ugyanis externáliák (fedezetlen környezeti károk) esetében a piac hibázik, kudarcot vall, és állami beavatkozásra van szükség a társadalmi-gazdasági optimum elérése érdekében. (Ha pedig a helytelen állami beavatkozás miatt lép fel hasonló hiba, - lásd környezetileg káros támogatások - azt is ki kell igazítani.) Márpedig környezetvédelmi indíttatású javaslataink egytől-egyig negatív externáliák megszüntetésére, vagy az intézményi és szabályozási kudarcok és az adórendszer torzításainak kiküszöbölésére irányulnak.

A mi javaslataink a termelőket és fogyasztókat egyaránt érintik. Ezzel szemben a kormány bevételnövelő intézkedései, *a két kormánycsomag* csak a nagyvállalati-banki szektort érintik és az ott képződő extraprofitot csapolják le. Az érintettek körét tekintve tehát a különbség nyilvánvaló. A másik vonatkozásban viszont a javaslatok átfednek: ha a kormány javaslataink értelmében járna el, a közúti közlekedés és a fosszilis energiatermelés és elosztás területén nem képződnének extraprofitok, sőt, a gazdaságos működés is veszélybe kerülne. (Ezzel szembe kell nézni: ha a közúti közlekedés és a fosszilis energiaszektor a sztenderd gazdaságelmélet elvei alapján működne, veszteséges lenne. Ez nagy lökést adna az energiahatékonyság javításának, a környezetbarát közlekedési módok elterjedésének és a megújuló energiák fejlesztésének, mindezek által pedig az egész gazdaság egy alacsony energiaintenzitású szerkezet felé tolódna el, s hasonló változások keletkeznének a fogyasztás területén is.)

Mire használjuk fel a bevételi többletet?

Izgalmas kérdés, hogy mi történjék a javaslataink eredményeképpen előteremtett hatalmas összegekkel, mire használjuk fel a pénzt. A hiánycél tartására? A kkv-k megerősítésére? A foglalkoztatás növelésére?

1992 óta, amikor kidolgoztuk az első „zöld költségvetést”, és attól kezdve minden évben, e munkák középpontjában az állt, hogy a többlet-bevételekből az élőmunka terheit kell elsősorban csökkenteni a foglalkoztatás növelése érdekében. Beszűkülte piaci lehetőségek idején azonban ez sem csodaszer, és bár az élőmunkán lévő adóék Magyarország esetében – amióta ezzel a kérdéssel foglalkozunk – valóban az egyik legmagasabb az OECD országokban, a történet másik fele viszont az, hogy a bérszínvonalunk igen alacsony, és a vállalkozók számára a kettő együttes összege számít. Ráadásul a hazai piacot a nagyvállalatok uralják, a verseny korlátozott, és az adott feltételek között fennáll a veszély, hogy az alacsonyabb bérköltségek nem a foglalkoztatás bővítésére ösztönöznek, hanem a

monopolhelyzetben lévő vállalatok profitját növelik.² Ebből az következik, hogy az intézkedéssel párhuzamosan javítani kell a versenyfeltételeket.

A 2008 nyarán kibontakozó pénzügyi és gazdasági világválság hatására a környezetgazdaságtan művelői új prioritást állítottak fel: a keynesista, keresletbővítő válságkezelés következtében létrejött hatalmas államadósságok csökkentését környezetvédelmi adók kivetésével, illetve a környezetileg káros támogatások megvonásával. Sajnos, a legújabb fejlemények szerint a vezető nyugati országok nem ezt az utat választják: lásd a német, majd az angol takarékosági csomagokat. (A környezetgazdászok javaslatainak egyes elemei azonban megtalálhatók e csomagokban.)

Kutatásaink azt igazolják, hogy az élők munkát terhelő költségek tekintetében a legerősebb korreláció Magyarországon is a munkáltatói járulék és a foglalkoztatás között áll fenn. A munkavállalói bérterhek csökkentésének foglalkoztatási hatása már több körülménytől függ: az első vagy a második keresőről van-e szó, a család jövedelmi szintjétől, a legalacsonyabb jövedelmű csoportoknál a marginális adórátától és attól, hogy mennyire bőkezű a szociálpolitika, valamint a munkavállalók érdekérvényesítési erejétől. Ezért a költségvetési többlet-bevétel egy részét mindenképpen a munkáltatói tb-járulék csökkentésére indokolt költeni. (Még akkor is, ha a monopolhelyzetben lévő nagyvállalatok „lenyelik”; a kis- és középvállalatok versenyképességét viszont jelentősen javíthatja.) De nyilvánvaló, hogy a 3,8%-os hiánycél tartása most felülírhatja a bármennyire is fontos foglalkoztatás-növelési törekvéseket. És az is nyilvánvaló, hogy mind a foglalkoztatás növelése, mind a gazdaság fellendítése érdekében erőteljes intézkedéseket kell hozni a kkv-k javára. (Nehezebb feladat ugyanis a gazdaság élénkítése, mint a megszorításokkal és profitelvonással elért hiánycél tartása.)

A kkv-kon sokat segít a társasági adó leszállítása 10%-ra 500 millió árbevétel alatt, és az a kormányzati szándék, hogy részesedésüket az EU-s támogatásokból a jelenlegi 10%-ról 40-50 százalékra növelik.³ Ha azonban nincs piacuk, a támogatást felélik, személyes fogyasztásra költik, az erőfeszítés kárbavész.

Mivel a költségvetési deficit tartását a kormány mindenképpen „kiizzadja”, s a kkv-k is erőteljes támogatást kapnak kétféle módon is, azt tartanánk célszerűnek, ha a többlet felhasználásában az alábbi prioritás érvényesülne: (1) a munkáltatói tb-járulék mérséklése, (2) az oktatás és ezen belül különösen a szakképzés fejlesztése (a termelő ágazatok igényeire tekintettel) (3) az egészségügy finanszírozása, (4) az öko-innovációk támogatása, (5) az energiahatékonyság javítása az energiaigényes ágazatokban.

Számításaink szerint ha a többletbevételek 1/3-át a munkáltatói tb-járulék mérséklésére költenék, az a foglalkoztatottságot 8-9%-kal emelné meg. (Azzal a feltételezéssel élve, hogy az érintett szektorok termelés-bővítése nem ütközik piaci akadályokba.)

Oktatási ráfordítások és gazdasági fejlődés

A nemzetgazdaság teljesítményének felívelése, a társadalmi légkör jóra fordulása elérhetetlen az oktatásügy teljes minőség alapú újjáépítése nélkül. Minden változtatás alapját az

---

² Lásd erről: *Heti Válasz*, 2010. június 24.

³ *Heti Válasz*, 2010. június 24.

„oktatásügy közügy” kell, hogy képezze. Ebben a megközelítésben az oktatásügy sokkal több, mint szakmai kérdés. Az oktatásügy mind az egyén, mind az egész nemzet számára az egyik legfontosabb kérdés.

Az oktatásügynek prioritás kell élveznie. Úgy kell megváltoztatni az ország oktatási rendszerét, hogy az a fejlődés motorjává váljon! Egyre világosabban látszik, hogy egy-egy ország gazdaságában elsősorban azok a szektorok fejlődnek, amelyek képzett munkaerőt foglalkoztatnak, ahol nagy jelentőséget tulajdonítanak a tudás fejlesztésének. Elmondható, hogy nemcsak az egyének, a cégek, hanem a régiók, sőt egész országok sikerei is egyaránt a tanulási képességek hatékony kihasználásában rejlenek. Nem tagadható viszont az sem, hogy ha egy gazdaság tudásintenzitása növekszik, az innováció és általában a változások destruktív elemei is nagyobb jelentőségre tesznek szert. Könnyen marginalizálódnak például a tudással, képzettséggel nem rendelkező munkavállalói csoportok.

A hazai helyzet elemzése és a nemzetközi példák sokasága is alátámasztja, hogy a magyar költségvetésből keveset fordítanunk az oktatásügyre, tehát az oktatási ráfordításokat növelni kell! A minőségi oktatás végeredménye pedig a nemzet morális megújulása, az életminőség javítása, a nemzetgazdaság fejlődése.

Az elmúlt évtizedekben az oktatásra fordított összegek növelését az illetékes döntéshozók rendszeresen azzal az indokkal odázták el, hogy először a gazdaságot kell rendbe tenni, utána jöhet az oktatás fejlesztése. Ez meglehetősen álságos indok, hiszen az oktatás is a gazdaság része. Továbbá soha nem fejtették ki, hogy milyen gazdasági fejlettséget kellene elérnünk ahhoz, hogy az oktatásra több forrás jusson. 1998 és 2008 között a bruttó hazai termék, a GDP 42%-kal nőtt, ugyanakkor az oktatásból jelentős forráskivonás történt! Ezzel párhuzamosan az oktatás elégtelen szintje immár a gazdasági fejlődésünk legfőbb akadályává vált. Annak érdekében, hogy közoktatásunk öt éven belül Európa élvonalába kerüljön, a szükséges szervezeti, intézményi, jogszabályi változtatásokon felül jelentős pénzügyi ráfordításokra is szükség van. Ez évi 275 md forint.

Az oktatási befektetések hosszabb távon (15-20 év elteltével) hozzák a legnagyobb eredményt. Ha azonban ma nem fektetünk be, akkor 15-20 év múlva teljesen leszakadunk a fejlett világtól. Ugyanakkor kevésbé közismert, hogy az oktatásba történő befektetésnek léteznek igen komoly azonnali, illetve rövid távú hatásai is.

Az oktatásra fordított kiadások azonnal megjelennek a gazdaságban, keresletet gerjesztve a termékek és szolgáltatások iránt. Az ilyen módon támasztott kereslet elsősorban a jobb minőségű hazai termékek és szolgáltatások előállításához járul hozzá. Ugyanis egyrészt az oktatásban dolgozók a jövedelmüket döntő részben itthon költik el, másrészt az átlagosnál tudatosabb vásárlói réteghez tartoznak. Ez jelentősen javítja a hazai vállalkozások versenyképességét. Ahelyett, hogy az állam közvetlenül osztogatna a vállalkozásoknak, bízva a jól képzett munkaerőre, hogy vásárlásaikkal döntsék el, melyik vállalkozás nyújtja a legjobb termékeket és szolgáltatásokat!

Az oktatási ráfordítások közvetlenül is növelik a GDP-t. (Az elmúlt években az oktatás a bruttó hazai termék 4-5 százalékát adta.) A szakképzésre történő ráfordítások már 1-2 év elteltével megjelennek a munkaerő mennyiségi és minőségi javulásában. A versenyképesebb munkaerő megjelenése (különösen a hiányszakmákban) jelentősen növeli vállalkozásaink versenyképességét is. (Mindez azonban nem jelenti azt, hogy elég csupán a szakképzésre

fordítandó összegeket növelni, hiszen minél jobb az alapfokú nevelés-oktatás, annál jobb eredményt érhet el a szakképzés is.)

A kevesebb kiesett tanuló komoly megtakarítást jelent, mivel csökkennek az egészségügyi kiadások, valamint a deviáns viselkedések miatti kiadások. Az oktatásban dolgozó 180 ezer ember egészségi állapota, hangulata azonnal javul, ami kedvezően hat a családjaikra, környezetükre is. A tanulókat és családjaikat is számításba véve, ez több millió embert jelent! A jó oktatási rendszer jelentős szerepet játszik a magas színvonalú munkaerő megtartásában az országban, illetve ide vonzásában. A szülőknek – és mindenekelőtt a jól képzett szülőknek – ugyanis lakóhelyük kiválasztásánál az egyik legfontosabb szempont, hogy gyermekeiket minél jobb iskolába járathassák.

Az oktatási színvonal javulásának köszönhetően növekszik a bizalom az állami szolgáltatások iránt, és így az állam iránt is. Az pedig számos kutatásból ismert (de sajnos nem eléggé közismert), hogy a bizalom a versenyképes gazdaság egyik meghatározó tényezője. A családok elégedettsége, hangulata is jelentősen javul. Ma ugyanis sok családban az egyik legfontosabb frusztráló tényező az iskolával való elégedetlenség. Számos család szinte tragédiaként éli meg, hogy gyermeke nem jut megfelelő színvonalú oktatáshoz-neveléshez az iskolában. Mindez a nemzetgazdaság szinte minden ágában kihat a dolgozók teljesítményére.

Az egészségügy finanszírozása

Az egészségügyi rendszer fejlesztése csak többletráfordításokkal valósítható meg. Egy OECD-tanulmány⁴ modellszámítása szerint a születéskor várható élettartamot 2 évvel rövidítették meg az OECD átlagnál alacsonyabb hazai egészségügyi kiadások, az alacsonyabb egy főre jutó GDP érték pedig 0,8 évvel csökkentette. A modell adatai alapján Magyarországon 3,1 évvel csökkent a várható élettartam a modellben nem szereplő, egy-egy országra jellemző tényezők – mint például az egészségügyi intézményrendszer felépítése – következtében.

Magyarországon például a korai halálozás miatt évente a GDP 2,0%-ának⁵ megfelelő bruttó hazai termék előállítás nem történik meg. Amennyiben Magyarországon is hasonló lenne a halálozási minta, mint mondjuk Csehország esetében, úgy az aktív korú lakosságból közel 100 ezer halmozott életévvel kevesebb veszteséggel kellene számolni, amely 1,17%-os GDP arányos veszteségnek felel meg, szemben a jelenlegi 2%-kal.

A betegségek még ennél is tekintélyesebb mértékben rontják a gazdasági teljesítményt. 2007-es magyarországi rokkantsági adatokon számolva a GDP mintegy 3,41%-a esett ki a termelésből. Nemzetközi összehasonlításhoz nem állnak rendelkezésre más országok ilyen típusú adatai. A tartós betegséggel küzdők és a rokkantak állománya rendelkezésre álló adatai között kapcsolatot feltételezve, lehetőséget kapunk arra, hogy megbecsüljük az egészségi állapot javulása következtében csökkenő termelés kiesés nagyságrendjét. Amennyiben a magyarországi népesség a cseh mintához hasonló egészségi állapotban volna, akkor 1,2 százalékponttal alacsonyabb GDP veszteséggel kellene számolnunk. Tehát a cseh egészségi állapot elérésével a tartós betegségek következtében kiesett termelés már csak a GDP 2,24%-a lenne.

---

⁴ *Health status determinants: lifestyle, environment, health care resources and efficiency ECO/WKP(2008)35*

⁵ 2008-as adatokkal számolva

A rövid távú megbetegedések okozta termelékenység-veszteséget a táppénzes adatok alapján becsültük. A nemzetközi adatok alapján Magyarországon a táppénzt igénybe vevők aránya nem haladja meg az uniós átlagot. Ez nem jelenti azt, hogy a rövidebb lefutású betegségek kevésbé érintik a magyarországi lakosságot, hanem foglalkoztatási kérdések állnak a dolog mögött. Ez azt jelenti, hogy ezen a területen is van lehetőség az egészségi állapot javítására, azonban már nem várható, hogy a táppénzes adatokban számottevő javulás történjen. A rövid távú megbetegedések a 2007-es adatok szerint 2,15%-os GDP arányos termelékenység-veszteséget okoznak.

Az elmúlt 15 évben a várható élettartamok tekintetében megfigyelhető növekedés a vizsgált országok esetében Magyarországon a legnagyobb ütemű, de még így is 2025-ig eltartana, mire az Európai Unió régi 15 tagállamának jelenlegi átlagos értékét elérnénk. A hasonló gazdasági fejlettségű csehországi mutató elérése is 9 évbe telne. Egészségügyi, népegészségügyi rendszerünk javításával jó esély van arra, hogy gyorsítható a növekedési ütem, s hamarabb is behozható a lemaradás.

Összefoglalva megállapítható, hogy az egészségügyi mutatókat nemzetközi mércével mérve a Magyarországgal egy csoportba sorolt Csehország eredményeinek az elérése is már önmagában 2% GDP veszteség elkerülését tenné lehetővé.

Egy környezetbarát fejlesztési politika hozadékai

A gazdasági világválságból való kilábalás időszaka jó alkalmat ad arra, hogy a szakpolitikák új impulzusok alapján, új módon közelítsenek egyes kérdésekhez. Ilyen új megközelítés lehet az ökológiai fenntarthatósággal kapcsolatos innováció (öko-innováció) célzott fejlesztése, mert ennek révén nemcsak a környezetért tettünk sokat, hanem a gazdaság versenyképességéért, ezen keresztül pedig jövedelemtermelő (és közteherviselő) képességéért is.

A környezetpolitika és az innovációpolitika célrendszerében számos közös elem található, amelyek megvalósítása egymást erősíti. A kézenfekvő műszaki jellegű öko-innovációk (például a termékek és technológiák anyag- és energiahatékony újraértelmezése, a megújuló energiaforrások arányának növelése, a meglévő nagy hálózatos infrastruktúrák működésének optimalizálása) mellett ide sorolhatjuk a közvetetten kapcsolódó műszaki és természettudományos területeket, sőt, mindezek társadalomtudományi vonatkozásait is.

A szorosan vett K+F és innováció körébe tartozó, általunk javasolt intézkedések becsült forrásigénye 2011-2014 között évente kb. 13-27 milliárd Ft között alakul, a négy év alatt több, mint 80 milliárd Ft. Az öko-innovációt érintő tágabb körben jóval nagyobb kiadások merülhetnek fel annak megfelelően, ahogy a K+F pontosan definiált köréből az ipar, a mezőgazdaság, az oktatás az egészségügy és az infrastruktúra jóval szélesebb körébe lépünk át (pl. épület-energetika, biogazdaságok, víztározók, villamosközlekedés, otthoni betegellátás, regionális szakképzési központok). E területek mind kihatnak az innováció és a versenyképesség kérdéseire. Ezeknek a konkrét intézkedéseknek a megtérülése utólag, ex-post programértékelések útján mutatható ki. Előzetesen csak az jelenthető ki, hogy az intézkedések közvetlen gazdasági haszna várhatóan meghaladja a ráfordításokat, és emellett számos kedvező externális hatással járnak.

A felülről kiinduló megközelítés keretében a kiadási oldalon azt vizsgáltuk meg, hogy mennyibe kerülne Magyarország innovációs felzárkózása az EU-27 átlagához. A becslés módszere: az Európai Bizottság által rendszeresen publikált Európai Innovációs Eredménymérő (*European Innovation Scoreboard*) mutatói alapján az egyes indikátorok megváltoztatásának költségeit számítottuk. Ez a számítás a másik megközelítésnél jóval magasabb összeget, évi 90 milliárd Ft feletti összeget adott.

A megtérülés becslésekor – a European Innovation Scoreboard empirikus adatai alapján – feltételeztük, hogy az országok innovációs mutatói és gazdasági fejlettsége között erős, közel lineáris korreláció áll fenn. Ennek értelmében abból indultunk ki, hogy amennyiben Magyarország minden innovációs mutatóban eléri az EU-27 átlagát, akkor a GDP-termelő képességében is eléri. Amennyiben ez sikerülne, ebből óriási, évi 57 ezer milliárd Ft nagyságú GDP adódna. Ez a hatalmas jövedelem-növekedés természetesen automatikusan, a K+F és az innováció felpörgetésével nem jön létre. Rámutattunk, hogy ennek mind mikro-, mind makroszinten számos egyéb strukturális feltétele is van, pl. az emberi erőforrások, a foglalkoztatás, a tőkeellátottság, az innovatív kkv-szektor megerősödése, az exportálható áruk és szolgáltatások megfelelő mennyiségben és minőségben történő létrehozása, valamint rajtunk kívül álló, de szükséges feltétel a felvevő külpiacon tartós növekedése.

A zöld gazdaság lehetőségei

A legfejlettebb országokban kezdetben nagy hangsúlyt kapott a „Green New Deal”, a világgazdasági és pénzügyi válságból a zöld gazdaság fejlesztésével, elsősorban a megújuló energiák termelésével történő kilábalás. Gazdaságtörténeti analógiákkal bizonyították, hogy a válságoknak megújító erejük van, a kitörések mind jelentős szerkezeti és technológiai változásokkal egybekötve mentek végbe. A gyakorlati megvalósulás azonban kiábrándító volt. A ma már világméretben 12 ezer milliárd dollár körülire tehető stabilizációs csomagoknak csak a töredéke szolgálta a zöld gazdaságélénkítést. Eluralkodott a keynesista keresletbővítés és az újból alacsony olajárak miatt – az adott feltételek mellett – a megújuló energiákba történő befektetés nem vált gazdaságossá.

A gyakorlati tapasztalatok tükrében kezdenek letisztulni azok a nézetek is, melyek a zöld gazdaság hatalmas munkahelyteremtő potenciálját hangoztatták. Úgy tűnik, hogy ez a potenciál nem közvetlenül magában a megújuló-energia termelésben és az ahhoz szükséges technológiák gyártásában rejlik, hanem inkább azokban a tevékenységekben, melyek az energia-hatékonyság növelésének kényszere miatt jönnek létre: lakásszigetelés, alacsony fogyasztású autók és mindenféle más berendezések gyártása, stb. (Jó hasonlat erre a mikroprocesszorok megjelenése: gyártásuk Amerikában csak a munkaerő 0,4%-át köti le, de alkalmazásukra hatalmas iparágak épülnek rá.)

E kutatás keretei között a hazai zöld gazdaság négy területét vizsgáltuk meg: az energiahatékonyság fokozását az épületek szigetelése tekintetében, a megújuló energiák termelését, a környezetbarát mezőgazdaságot és a hulladékgyűjtést. A fő szempont itt is az volt, hogy mennyiben és milyen módon képesek ezek az ágazatok hozzájárulni a rövidtávú gazdasági stabilizáláshoz. Mivel a környezetbarát variánsok fejlesztése általában központi támogatást igényel, az akut gazdasági válság enyhítéséhez természetesen nem járulhatnak hozzá a bevételek növelésével, a foglalkoztatás bővítésével viszont részben igen, az energia-megtakarítással pedig jelentősen.

A hazai épületállomány energiahatékonyságának javítása

A hazai lakó- és középület állomány műszaki színvonala az EU27 átlagához hasonlítva komoly lemaradásban van. Az épületek energiahatékonyságának javítása (beleértve a megújulóknak nagyobb arányú használatát is) hatékony eszköz lehet az ország gazdaságának élénkítésére is: keresletet teremthet hazai termékek és munkaerő iránt, valamint csökkentheti a költségvetés egyensúlyát veszélyeztető energiatülszórásunkat. A feltételes mód azonban arra figyelmeztet, hogy e pozitív hatások csak a hiányzó fiskális, szabályozási és műszaki feltételek biztosítása mellett érhetők el.

Az épületfelújítás munka- és tudásigényes tevékenység. A költségek felét – legális körülmények között – a munkabér teszi ki. Ahhoz, hogy a munkahelyek számát az építőiparban jelentősen növelni lehessen, a keresletet kellene erőteljesen élénkíteni. Ehhez jelentős forrásokra illetve a források átcsoportosítására lenne szükség. A Magyar Építőanyaggyártók Szövetsége koncepciójában (MAÉSZ KÉK Program) leírtak szerint az építési szektor évente mintegy 350 milliárd Ft támogatást várna az energiahatékony új építésekhez és a felújításokhoz. A jelenlegi költségvetési szigor és a korábbi évekből örökölt kötelezettségek miatt e források többségét a költségvetésen kívülről kell előteremteni. Ehhez a következők jönnének számba: a megtakarított CO₂ kvóták eladása, EU-források, nemzetközi befektetői alapok, a KÁT támogatások⁶ átirányítása, az energiaszolgáltatók hozzájárulása, az ingatlanok bérbeadásából származó bevételeket (vagy egy részüket) kötelezően a felújításba kellene visszaforgatni mindaddig, amíg az ingatlan állapota a műszaki, illetve energiahatékonysági előírásokat el nem éri, lakosság takarékoskodás, stb. A szükséges ráfordítások másik részét pedig a lakásbérlők vagy tulajdonosok a megtakarított energia árából törleszthetnék.

A válságos első három évben nem várható komoly energiamegtakarítás. Sokkal érezhetőbb lesz ez idő alatt az energiahatékony új építés és felújítás hatása a gazdaság élénkítésére, az innovációra és a munkahelyek teremtésére.

Feltételezve, hogy a 300-350 milliárd Ft éves külső forrásokhoz még legalább ugyanannyi önrész is járulna, az új és meglévő épületek energiahatékonyságával kapcsolatos tevékenység évente mintegy *100 ezer*, szakképzettséget igénylő munkahelyet jelentene. További munkahelyek hozhatók létre az anyagtakarékos, illetve munkaigényes megoldások előnyben részesítésével. A magas bérköltségek és adminisztrációs terhek a kevés munkaerőt igénylő technológiákban tették érdekeltté a vállalkozásokat. Például bontáskor előírható lenne *a bontott szerkezetek helyszíni szétválogatása*. Ezzel az energiaigényes építőanyagok további felhasználása, értékesítése is lehetővé válna, ami háttérvállalkozásokat hozna létre, és szociális szempontból sem lenne közömbös az olcsóbb, használt építőanyag.

Hozzájárulhat-e a megújuló energiák termelése az akut gazdasági válság enyhítéséhez?

Az EU vonatkozó irányelve szerint 2020-ra a megújulókból származó energia a végső energiafelhasználás 20%-át kell, hogy kitegye, ami Magyarországra nézve 13%-os célértéket jelent, azaz kötelező érvényűen el kell érni ezt a célt, ám az ország megválaszthatja ennek módját. Az előző célkitűzést, ami 5,3% volt 2010-re, már 2006-ban teljesítette az ország,

⁶ A kötelező átvételi tarifák rendszere a villamosenergia iparban.

jórészt a biomassza-felhasználásnak és az alacsony célszám kialakulásának köszönhetően. Figyelemreméltó, hogy a stratégiában a biomassza egyes fajtáinak együttes aránya a megújulóenergia-források majdnem 90%-át teszi ki.

Különböző forgatókönyvekkel számolva 2020-ra a megújuló energiák fejlesztésének tulajdoníthatóan 270-400 md Ft értékű megtakarítás érhető el az energia-importban. Három év múlva ez az összeg 80-120 md Ft lehet. A foglalkoztatási hatás viszont nem túl jelentős. Három év múlva az egyes forgatókönyvek szerint évente mintegy 5-7,5 ezer munkahely jön létre a termelő berendezések hazai gyártása esetén. Hazai gyártás nélkül ezek az értékek lényegesen kisebbek.

A megújuló energiaforrások szélesebb körű használata anyagi támogatást igényel, elsősorban azért, mert a fosszilis energiahordozókhoz képest olyan társadalmi szinten megjelenő hasznokat termelnek, amiket a piaci folyamatok állami beavatkozás nélkül nem tudnak kezelni, tiszta piaci körülmények között nem jelennek meg az üzleti döntésekben (externális hatások). Az egyes technológiák támogatásigénye erősen szóródik, a nagyságrendeket érzékelteti, hogy az egyes becslésekhez kapcsolódó támogatásigény összege évi 40 milliárd forinttól 700 milliárdig terjed.

A megújuló energiák termelése ezek szerint – a jelenlegi torz közgazdasági feltételek mellett - támogatás-igényes, foglalkoztatásbővítő hatásuk nem számottevő, ezért az akut zöld válságkezelésben nem kaphat jelentősebb szerepet. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk a fent említett, társadalmi szinten megjelenő hasznokról. Rövid távú válságkezelésre a megújuló energiák terjedését segítő lépések közül elsősorban az adminisztratív, valamint az egyéb közvetett akadályok leépítését, a fosszilis energiaforrások rejtett támogatásainak megszüntetését érdemes megtenni, ezek után mérlegelhetők a közvetlen, támogatásigényes lépések, amelyek hatása azonban elsősorban közép- és hosszú távon jelentkezik igazán.

A környezetbarát mezőgazdaság

Az iparszerű gazdálkodás teljesítette történelmi feladatát. Ez a rendszer a természeti és társadalmi környezetet egyaránt veszélyezteti, energetikai és közgazdasági szempontból is irracionális, hosszú távon fenntarthatatlan, termékei rossz minőségűek, kemikáliákkal szennyezettek, táplálkozás-fiziológiai értékük rossz, fogyasztásuk komoly humán-egészségügyi problémákhoz vezet, és a fizetőképes piacokon mindezek következtében alig értékesíthetők. Úgy tűnik, hogy e problémák a rendszer logikáján belül maradó „technológia-tökéletesítéssel” és ipari ráfordítás-növeléssel nem oldhatók meg. Olyan gazdálkodási rendszer- és struktúraváltásra van szükség, amely a környezet érzékenységét, terhelhetőségét, termelési adottságait, valamint a mezőgazdálkodás egyéb (környezeti, regionális, foglalkoztatási, szociális, kulturális stb.) feladatait is figyelembe veszi.

Magyarország kiváló adottságait nem jól használjuk ki, mert a mezőgazdaság termelési szerkezete elavult. A bel- és külföldi piac változását követően nem történtek meg a szükséges szerkezeti módosulások (túl sok a gabona, amit nehéz értékesíteni vagy az állattenyésztés révén hasznosítani alapvetően azért, mert az utóbbi évtizedekben jelentős változások történtek a fogyasztási szokásokban). A főként alapanyag-termelésre koncentrált mezőgazdaság kevés hozzáadott értéket produkál, emellett környezeti és foglalkoztatási teljesítményei is gyengék. Javaslatunk szerint gyökeres változásokra van szükség a mezőgazdaság termelési szerkezetét

illetően: a nagyobb hozzáadott értéket képviselő, közvetlen fogyasztásra alkalmas termékek előállítására kellene koncentrálnunk.

A mezőgazdasági támogatások jelentősebb átrendezésére lenne szükség ahhoz, hogy a környezetbarát mezőgazdaság számottevő szerephez jusson. A támogatási rendszer megfogalmazásakor a mezőgazdaság multifunkciós jellegét, a környezet- és tájgazdálkodás szerepét hangsúlyozó koncepciót kellene előtérbe helyezni a termőhelyi adottságokhoz alkalmazkodó, a természeti erőforrásokkal fenntartható módon gazdálkodó földhasználat széleskörű elterjesztése érdekében. E koncepció megvalósításához nyújthatnak segítséget a tanulmányunkban bemutatott földhasználati vizsgálatok, melyek – kimutatva, hogy különösen a szántóterületek esetében jelentős a termőhelyi adottságoknak nem megfelelő használat – alapvetően a jelenlegi szántóterületek csökkentését javasolják az erdő- és a gyepterületek növelésével egyidejűleg.

A „földhasználati zónarendszer” kialakításának eredményei szerint mintegy 1,5 millió ha-t célszerű az intenzív szántóföldi művelésből kivonni, melyből mintegy 600-700 ezer ha erdősítésre, 300-400 ezer ha gyepesítésre vár, 500 ezer ha külterjes szántóföldi művelésbe kerülhet, 20-20 ezer ha-ral pedig nőhet a kert, gyümölcsös, szőlő, illetve az extenzív mezőgazdasági hasznosítású vizes élőhelyek (nádas, halastó) területe.

Hasonló eredményekre jutottunk az ún. „ökotípusos földhasználati vizsgálat” alapján. Itt 9 földhasználati típussal (ökotípussal) jellemeztük az ország mezőgazdasági – ezen belül a szántó – területét. Ezek területi eloszlása azt mutatja, hogy a 4,7 millió hektárnyi összes szántóterületből csupán 1 millió hektár esik a „jó, illetve kiváló adottságú agrárterületek” övezetébe. A fennmaradó 3,7 millió hektárból ugyancsak kb. 1 millió hektár már olyan területeken fekszik, melyek inkább erdők telepítésére lennének alkalmasabbak, mint a szántóföldi gazdálkodásra. Gyepgazdálkodásra is érdemes lenne a szántóterületekből kb. 500 ezer hektárt hasznosítani, míg a „maradék” kb. 2,2 millió hektár szántóterületet – szerényebb termelési adottságai miatt – csak extenzív módon művelve lehetne szántó művelési ágban megtartani.

Az organikus mezőgazdaság megújuló-energiát termelő potenciálja igen figyelemre méltó, de az ökológiai gazdálkodás nem jár feltétlenül együtt magasabb foglalkoztatással. (Az ok prózai: az organikus gazdálkodás ugyan kevesebb műtrágya, vegyi anyag és energia és több élőmunka ráfordítását feltételezi, manapság azonban már a mezőgazdaságban dolgozók is egyre kevésbé hajlandók fizikai munkát végezni.) Ezért e szerep-növekedést főleg egy olyan változástól várhatjuk, mely – a célszerűbb földhasználatnak tulajdoníthatóan – nagyobb szerepet adna a zöldség- és gyümölcs-termesztésnek.

Hulladékgazdálkodás

Magyarország hulladékgazdálkodása pénzügyileg veszteséges, még mindig rengeteg az illegális lerakó és alacsony szintű az újrahasznosítás. Rendszere általában is, de a megelőzés tekintetében különösen elmaradott, a pazarló hulladékgyártó társadalmat tarja el és fent.

Rövid távon csak rendkívül drasztikus, a politika által nehezen felvállalható, azonban mindenképp felvállalandó (bűn nem megtenni) intézkedésekkel várható csak azonnali költségvetési bevétel, kiadáscsökkentés és/vagy zöld munkahelyteremtés a hulladékgazdálkodásban, a külső haszon (pl. egészségben, környezetre) pedig csak hosszabb távon hat.

A nulla hulladék gazdaság hosszú távú stratégiai cél irányában kell úgy nagy lendülettel elindulnunk, hogy maximalizáljuk rövid-távon a hulladék-megelőzési gazdálkodásban a lehetséges bevételeket, az erőforrások hatékony felhasználását, így módon csökkentve a kiadásokat és a szennyezést, párhuzamosan pedig szabályozással teremtsünk zöld munkahelyeket.

Általánosan javasolható a termékdíjak legalább 30-40%-kal történő emelése, tekintettel arra, hogy a díjak jelentős része 2005 óta nem emelkedett. Ezzel párhuzamosan természetesen szigorítani kellene a koordináló szervezetek hasznosítási előírásait és az elszámolható mennyiségekre vonatkozó feltételeket, mert így a termékdíj-mentesség megszerzésért is szigorúbb követelményeknek kellene megfelelni, illetve az drágább lenne a vállalatoknak. Mindez a rendszerbe áramló bevételeket növelné, és ezáltal további fejlesztést tenne lehetővé. A termékdíjköteles termékek körét javasolt kibővíteni a következőkkel: gépjárművek, szárazelemek, egyszer használatos evőeszközök, papír alapú újságok, folyóiratok, cigaretta, esetleg rágógumi, nyomtatópatron, egyes vegyszerek.

A lakossági hulladékkezelési díjak emelésére is lehetőség van különösen a városokban, nagyobb sűrűségű településeken. 15%-os átlagos emelés és következetes behajtás mintegy 6 milliárd Ft többletbevételt jelenthet a közszolgáltatóknak, ami szintén javíthatja a hulladékkezelési rendszert.

Be kell vezetni a kiterjesztett termelői felelősség, illetve köteleesség rendszerét. A kötelező helyben szelektív gyűjtés, nagyobb újrahasznosítás azonnal zöld munkahelyeket is teremt. Mintegy 3-5-szörösére növekedne az újrahasznosítható anyagok mennyisége. Az ellenőrzés fokozatos szigorításával a szabályszegőkkel visszatartó erejű bírságot kellene fizettetni. Kevés többletráfordítással, gyakorlatilag csak szabályozással, egy kis jóakarattal és szervezési munkával komoly többletbevételek, gazdasági haszon érhető el.

A hulladékgazdálkodás feltételeinek a megszigorítása (főként a termékdíjak kiterjesztése) évi 50-60 md Ft bevételt jelenthetne a költségvetésnek. Ugyancsak a szabályozás szigorításával – tehát nem költségvetési forrásokból – rövid távon néhány ezer, nagyobb időtávlatban évi tízezres nagyságrendben bővíthetne a foglalkoztatás.

Javaslat a hazai foglalkoztatási politika reformjára

Hazánk és az EU foglalkoztatási helyzetét a 2004. évi csatlakozástól 2008-ig áttekintve azt látjuk, hogy csak nálunk csökkent a foglalkoztatás. A 2008-ban kezdődő válság időszakában is folytatódott ez a kedvezőtlen tendencia: nőtt az Európai Unió egészét jellemző és a magyar munkanélküliségi ráta közötti különbség. Ezt a tényt azért fontos jól alátámasztani, mert csak ezzel lehet a hazai munkahelyek védelmét indokolni, amelyet addig lehet érvényesíteni, amíg hazánk foglalkoztatási szintje el nem éri az EU15 országok szintjét.⁷ A másfél milliós munkaképes korú inaktív lakosság foglalkoztatása óriási nemzetgazdasági lehetőség, ennek döntő hatása lenne az államháztartás egyensúlyára.

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon elsősorban a fajlagosan legmagasabb tőkeigényű fejlesztéseket erőltették, a tőkevonzó befektetések számára biztosítottak abszolút elsőbbséget.

---

⁷ Az EK-szerződés 87. cikke (3) bekezdésének a) pontja által biztosított kivétel szerint engedélyezhető az olyan területek gazdasági fejlődését előmozdító támogatás, ahol rendkívül alacsony az életszínvonal vagy jelentős az alulfoglalkoztatottság.

Ezek jelentős részét nem ellenőrizték, ezért a reálisnál magasabb befektetési értéket tüntettek fel, mert ezzel nagyobb állami támogatást kaptak, ráadásul ezen „többletre” gyakorlatilag adómentes amortizációt számolhattak el. Így a külföldi tőkét kétszeresen is a hazai munkaerő alkalmazása ellen ösztönözték. A külföldiek általi privatizáció nettó módon nem növelte a foglalkoztatottak számát, hanem döntően csak átcsoportosítás történt belföldről külföldi tulajdonba. Ezen belül azonban további foglalkoztatás-csökkentés történt. Például a villamosenergia-ipari privatizáció következményeként az ott dolgozók átlagos állományi létszáma 1995 és 2005 között kevesebb mint a felére zsugorodott. A fentiekből egyértelműen az a következtetés vonható le, hogy a külföldi működőtőke munkahelyek létesítése szempontjából – a jelenlegi támogatási rendszer alkalmazásával – érdemben nem jelentett és nem jelenthet megoldást.

A KSH felmérése szerint a 2009. július-szeptember időszakban a 15-74 éves népesség 3466,5 ezer fős állományából, mindössze 338,6 ezer fő nyilatkozott úgy, hogy dolgozni szeretne, és 3127,9 ezer fő úgy, hogy nem kíván dolgozni! Ezt a tragikus, a személyiséget romboló helyzetet csak a munkavállalási hajlam erősítésével, sokoldalú (elsősorban nevelési) intézkedések összehangolásával, komplex program keretében lehet az élhető társadalom irányába visszafordítani.

Két megoldás lehetséges. Az első a szociális támogatási rendszer felülvizsgálata és redukálása. Amerikában 1996-ban olyan rendszert vezettek be, amely nem ad lehetőséget élethosszig tartó segélyezésre (ezt egy életre 5 kumulált évben maximalizálták), és az alacsonyabb bérű munkát is jobban támogatják, mint a munkanélküliséget, főleg természetben. A törvény megszüntette az önkéntes munkanélküliség kialakulásának lehetőségét. A másik, munkára készítendő rendszert Angliában vezették be 1997-ben. Ennek keretében a munkanélkülinek folyamatosan kell bizonyítania, hogy állást keres és mindent megtesz azért, hogy elhelyezkedhessen.

Elősegíti a gazdaság stabilizálását a szociális rendszer keresletélénkítő átalakítása is. Ennek lényege az, hogy a segélyek egy részének természetben, hazai és helyi termékekben kellene megtestesülnie. Az államháztartás konszolidált funkcionális mérlegének adatai szerint Magyarország 2005-től évente a GDP közel 20%-át költi a szociális (beleértve a lakás-ügyeket) támogatásokra, ezeknek folyó áron számolt összege 5000 milliárd forintot tesz ki. Ha ebből évente csak 1000 milliárd forint kiadást lehetne helyi termékekből kielégíteni (melynek mintegy 50%-a bérköltés), megfelelő feltétel rendszert kidolgozva, amelyben a szociális juttatásokat igénybevevők érdekeltsége is megteremthető, akkor ez 167 ezer hazai munkahely létesítését tenne lehetővé. Ez már olyan pozitív hatást gyakorolhat az államháztartás bevételeire, hogy adószerkezeti változásra is lehetőséget nyújt: az 500 milliárd Ft bérköltés 40%-a, 200 milliárd Ft közvetlen államháztartási bevétel és a közvetett fogyasztó oldali adóbevétel további közel 100 milliárd forintot tehet ki. Tehát érdemes a foglalkoztatás-növelési kormányprogram keretében külön a szociális kiadások korszerűsítését napirendre tűzni.

Javaslataink makrogazdasági hatásai

Az eddigi gyakorlati tapasztalatok, valamint a modellek szerint a GNI növekszik a kevésbé energia- és szállításiigényes, azaz az korszerűbb gazdasági szerkezet, a piactorzító jelenségek csökkenése, a jobb környezeti és egészségi állapot, valamint mindenekelőtt a hazai munkaerő nagyobb mértékű bevonása következtében. Az élőkommunikáció-igényes tevékenységek a korábbinál kedvezőbb helyzetbe kerülnek, hiszen a javasolt intézkedések hatására keletkező jelentős

többletbevételt elsősorban az élőlátás terheinek csökkentésére fordítjuk. Az energiát, a nyersanyag-felhasználást, az importot adóztatjuk meg fokozottabban, illetve ezek támogatását csökkentjük. Mindezek következtében növekszik a hazai foglalkoztatottság.

A zöld gazdaság energia-megtakarító hatásain túl fontos látnunk, hogy a termelési tényezők relatív áraiban okozott változások (olcsóbb munkaerő, drágább energia) is a kevésbé energia-igényes szerkezet felé tolják el a magyar gazdaságot. Csökken a kőolaj- és gépjármű-import. A hazai élőlátás kiszorítja az import egy részét, illetve a hazai gazdasági tevékenységekre több forrás jut. Mindez kedvezően hat a külkereskedelmi mérlegre.

Az üzemanyagárak, a személygépkocsi-használat, a közúti fuvarozás, a légi közlekedés árai emelkednek, az élőlátás-igényes hazai szolgáltatások és termékek árai csökkennek. Ezért összességében nem növekszik az infláció, sőt hosszabb távon a korszerűbb gazdasági szerkezet kialakulása és a környezetszennyezés csökkenése következtében mérséklődik az inflációs nyomás. (Egyebek mellett azért is, mert a tömegközlekedés és a vasúti szállítás növekvő aránya a fajlagos alacsonyabb költségek miatt viszonylagos árcsökkenést eredményez.)

Javul az innováció. Amint az OECD egyik tanulmánya megállapítja⁸, a javaslatban szereplő intézkedések hatása sokoldalúan jelentkezik az energiahatékonyság javításában, ami jelentősen különbözik az energiaátalakítás egyoldalúságától, és ennek eredményeként olyan megoldásokban ölt testet, ami jelentős innovációval jár.

Fontos követelmény, hogy a költségvetési nyomás hatására a kormány ne folytassa az állami vagyon kiárulását. A természeti elemek és erőforrások állami tulajdonban maradása a zöld gazdasági stabilizáció alapvető követelménye.

Összegzés

A magyar gazdaság akut válsághelyzetéből a kiutat a költségvetési hiánycél tartásának és a gazdaság élénkítésének egyes kombinációja fogja meghozni. Ebbe az irányba mutat a kormány két gazdasági programja. E kutatás környezetgazdász szerzői nem kívánnak állást foglalni a megszorítások-élénkítés nemzetközi szinten is folyó gazdaságelméleti-gazdaságpolitikai vitájában. Ehelyett *saját válságkezelő, gazdaságélénkítő koncepciót dolgoztak ki*. A kutatás lényege: hogyan állíthatók a környezetpolitika eszközei az adott cél szolgáltatába, hogyan alkalmazhatók a magyar gazdaság válsághelyzetének a feloldására. A szokásos „ügymenet” szerint eddigi munkáink arra irányultak, hogy zöld, környezetbarát irányba tereljük a gazdaságot, s kimutattuk, hogy egyúttal milyen hagyományos értelemben vett előnyök származnának abból. Most viszont – tekintettel a válsághelyzetre – fordított logikát alkalmaztunk: arra törekszünk, hogy bebizonyítsuk, a környezetpolitika eszköztárának és értékrendjének alkalmazása hatásos válságkezelő programot eredményezhet.

Először is bemutattuk, hogy hogyan juthatna többlet-bevételekhez a költségvetés: főleg azáltal, hogy a közúti közlekedéssel megfizettetjük az okozott károkat és a fosszilis energia-termelőktől és forgalmazóktól elvonjuk az indokolatlan, környezetileg káros támogatásokat. Ezután azt tárgyaltuk, hogy a többlet-bevételt hogyan lenne célszerű elkölteni. Prioritási

---

⁸ Ld. például: The Forgotten Benefits of Climate Change Mitigation: Innovation, Technological Leapfrogging, Employment, and Sustainable Development, <http://www.oecd.org/dataoecd/6/49/19524534.pdf>

sorrendünk: az élők munkaterheinek csökkentése (ez a kkv-ket is ösztönözné a foglalkoztatás növelésére), oktatás (elsősorban szakképzés a termelő ágazatok számára), az egészségügy finanszírozása, öko-innováció, és az energiahatékonyság javítása. Fokozott figyelmet szenteltünk a foglalkoztatásnak; hogyan lenne növelhető az intézkedéseink által.

Megvizsgáltuk, hogy a zöld gazdaság négy szektora hogyan lenne képes hozzájárulni a gazdaság rövidtávú stabilizálásához (az épületek energia-hatékonyságának javítása, a megújuló energiák termelésének növelése, a mezőgazdaság környezetbarát útra terelése és a hulladékgazdálkodás). A rövidtávú eredmények elérése korlátozott, hiszen e tevékenységek (különösen az első három) élénkítéséhez – az adott torz gazdasági feltételek mellett – a támogatások jelentős növelésére lenne szükség, s a jelenlegi költségvetési helyzetben ez nem járható út. Mindazonáltal még e szoros korlátok között is képesek hozzájárulni a válság enyhítéséhez.

Végül azt tárgyaltuk, hogy összességében milyen pozitív makrogazdasági hatásokat eredményeznének javaslataink: a költségvetési hiány enyhítésén és a foglalkoztatás növelésén túl még jelentős energia-megtakarítás is várható.

E rövid összefoglaláson kívül rendelkezésre áll egy 75 oldalas összefoglaló füzet az egyes rész tanulmányok összegzésével; a 16 tanulmány több, mint 700 oldal terjedelmű, ezeket külön kötetben jelentetjük meg.

A résztanulmányok listája

1. Összefoglaló

I. Nemzetközi kitekintés

2. Kiss Károly: **A környezetvédelmi intézkedések szerepe a gazdaság stabilizálásában válság idején – nemzetközi kitekintés**

II. Pénzteremtés a költségvetés számára

3. Lukács András – Pavics Lázár – Horváth Zsolt – Pál János: **Környezetbarát közlekedés**
4. Pavics Lázár – Kiss Károly: **A fosszilis energiák hazai támogatása**

III. A bevételek felhasználása

5. Kiss Károly: **Környezetvédelmi adóreform**
6. Balogh Tamás: **Az állami innovációpolitika mozgástere egy környezetbarát fejlesztéspolitika megvalósításában**
7. Horváth Katalin: **Oktatási ráfordítások és gazdasági fejlődés**
8. Kerpen Gábor – Lukács András: **A közoktatásra fordított kiadások nemzetgazdasági hatásai és közoktatás többletforrás-szükséglete**
9. Kató Gábor és mások: **Az egészség és egészségügyi rendszer fejlesztésének makrogazdasági kérdései**

IV. A foglalkoztatás növelésének lehetőségei

10. Pavics Lázár: **A hazai foglalkoztatás tragikus helyzete és az okok vizsgálata**
11. Kiss Károly: **A bérterhek csökkentésének hatása a foglalkoztatásra**

V. A zöld gazdaság lehetőségei

12. Beliczay Erzsébet: **Épületek energiahatékonysága; több munkahely – kevesebb energiafogyasztás**
13. Tarnai Mária: **Válságkezelés a megújuló energiaforrások részarányának növelésével**
14. Kohlheb Norbert – Podmaniczky László – Skutai Julianna: **Környezetbarát mezőgazdaság**
15. Kiss Krisztina: **Út a nulla hulladékképzés felé a zöld gazdaság élénkítésével**

VI. Jogi és intézményi háttér

16. Bencze Izabella: **A környezetbarát gazdaság és a nemzeti vagyon**
17. Bendik Gábor: **A jogrendszer módosítása a zöld gazdaság kialakítása érdekében**

A szerzők

Balogh Tamás

építőmérnök, közgazdász, a Polinvent Kft. műszaki igazgatója

Bencze Izabella

jogász, a Kincstári Vagyoni Igazgatóság volt vezérigazgató helyettese

Bendik Gábor

ügyvéd, környezetvédelmi szakjogász

Beliczay Erzsébet

építészmérnök, a Levegő Munkacsoport elnökhelyettese

Horváth Katalin

egyetemi oktató, közgazdász

Horváth Zsolt

agrármérnök, közgazdász, a Levegő Munkacsoport igazgatója

Kató és Társa 2003. Tanácsadó Kft.

Kerpen Gábor

pedagógus, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének elnöke

Kiss Károly

köz- világ- és környezetgazdász, egy. docens, Budapesti Corvinus Egyetem

Kiss Krisztina

építészmérnök, közgazdász

Kohlheb Norbert

gazdasági agrármérnök, egy. docens, Szent István Egyetem

Lukács András

geofizikus, közgazdász, a Levegő Munkacsoport elnöke

Pavics Lázár

szakközgazdász, nyug. pénzügyminisztériumi szakfőtanácsos

Pál János

környezetgazdász, a Levegő Munkacsoport témafelelőse

Podmaniczky László

agrármérnök, tanszékvezető egy. docens, Szent István Egyetem

Skutai Julianna

környezetgazdálkodási agrármérnök, egy. docens, Szent István Egyetem

Tarnai Mária

közgazdász, doktorandusz, Corvinus Egyetem